

ว่าด้วยความเมตตาตากุณากับการเมือง [On compassion and Politics]

ในชีวิตประจำวันของสิ่งมีชีวิตที่มีความสามารถในการตีความ มีสมองขนาดใหญ่ และมีกระดูกสันหลังเหยียดตรงต้องเผชิญกับหลายอารมณ์ในแต่ละวัน การมีอำนาจในการปกครองตนเองเหมือนจะยากขึ้นทุกทีเพราะต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด การแบกตนเองพร้อมกับสติสัมปชัญญะเพื่อขับเคลื่อนร่างกายตามกลไกของสมองและสิ่งเร้าภายนอก เช่น การขับรถอย่างสะดวกสบาย การกินอาหารตามใจปาก การนอนอย่างเพียงพอ การเรียนสิ่งที่ต้องการ การออกกำลังกายในเวลาว่าง เป็นการกระทำที่ดูแสนธรรมดา แต่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ล้ำค่าสำหรับชีวิตใครบางคนเสมอโดยเฉพาะคนจน คนไร้บ้าน ชีวิตที่หาความยุติธรรมจากการเกิดมิได้ การมีทางเลือกในชีวิตน้อยคงเป็นเรื่องปกติบนบรรทัดฐานทางสังคมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี พร้อมทั้งทำให้ความสามารถของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความเชี่ยวชาญอะไรบางอย่างกลายเป็นเรื่องปัจเจก โดยละเลยโครงสร้างทางสังคม ทุนทางชนชั้น ที่เอื้อให้ผู้คนในสังคมเติบโตมาคนละแบบ มีความคิดและการมองโลกคนละแบบ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566)

ในสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยการแข่งขันที่มาจากแรงขับภายในที่ตนเองสามารถควบคุมได้ เช่น ความอิจฉา ความอยากมีชีวิตที่ดีบนมาตรฐานของตนเอง ความรัก ความดีนรณ ความทรमान ความอยากอำนาจบางอย่าง ทั้งสังคมเมืองและชนบทเพราะการแข่งขันเป็นกลไกสำคัญของตลาดในระบบทุนนิยมเพื่อผลักดันระบบเศรษฐกิจในเมืองให้เติบโต และผู้คนในสังคมต่างมีความฝันแต่ไม่ใช่ทุกคนจะทำตามสิ่งที่ตนเองต้องการเพราะต้นทุนคนไม่เท่ากัน การเป็นชนชั้นล่างที่กระเสือกกระสนเพื่อใช้ชีวิตในสังคมได้จะมีความเป็นปัจเจกน้อยมากและต้องใส่ใจผู้คน โดยเฉพาะเรื่องอารมณ์ความรู้สึก เช่นการเก็บสีหน้า คำพูดที่ว่า “ก่อนจะเก็บเงิน เก็บสีหน้าก่อน” คงไม่เกินจริงมากนัก รวมถึงการใช้น้ำเสียง การเลือกสรรคำพูด บทบาทการวางตัวเหล่านี้จึงถูกควบคุมและขัดเกลาจากความคาดหวังของผู้อื่นอยู่เสมอ เพราะจะต้องอาศัยการช่วยเหลือ และความเมตตาตากุณา (Compassion) จากผู้อื่นการปรับท่าทีเข้าสู่สังคมจึงมีเพื่อคนอื่นมากกว่าตัวเองซึ่งเป็นเรื่องปกติที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชั้นที่ดำรงอยู่ในสังคมของเรา (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2566) และส่งผลมากในการเจรจาต่อรอง สิ่งที่เราเรียกว่า Win-Win Situation ของชนชั้นล่างจึงเป็นไปได้ยากหากอยู่ในความสัมพันธ์กับคนชนชั้นสูง อย่างไรก็ตามในสังคมมนุษย์เรายังคงดำรงอยู่ร่วมกันภายในรัฐที่มีเป้าหมายสูงสุดคือการทำให้มวลสมาชิกนั้นมีความสุขและมีความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2560) ทั้งยังเป็นฐานคิดให้กับสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก สิทธิสัตว์ ด้วย (Lauren Berlant, 2004)

ความเมตตากรุณาในการปกครอง

ความเมตตากรุณา (compassion) มาจากรากศัพท์ลาติน com (ร่วมกัน) กับ pati (ทนทุกข์) จึงหมายความว่าความทุกข์ทรมานร่วมกัน (suffering together) ซึ่งแตกต่างจาก sympathy เป็นความรู้สึกสงสารต่อคนในเหตุการณ์ที่พบเจอฝ่ายเดียวยังยึดตัวเองเป็นหลักในการมองคนและการปฏิบัติต่อผู้อื่น ขณะที่ Empathy จะมีการเข้าใจทั้งตัวเองและผู้อื่นร่วมด้วยสบายใจทั้งสองฝ่าย ความรู้นี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการฝึกฝนให้เกิดเป็นสัญชาตญาณทางวัฒนธรรม (Marjorie Garber, 2004)

นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ถูกฝึกฝนจากการเป็นหนึ่งในการปฏิบัติทางความคิดสำคัญที่มาจากศาสนาที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาสภาวะ หรือ ผู้มีศรัทธาร่วม ผ่านการลงมือช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากในรัฐโลกวิสัยความรู้สึกนี้เป็นประโยชน์ที่จะนำไปสู่ความไม่ทุกข์นำไปสู่ความรู้สึกปิติท่ามกลางความทุกข์ ในศาสนาคริสต์ความเมตตากรุณาเป็นคุณสมบัติหนึ่งของพระเจ้าที่เป็นเจ้าที่ต้องอดทนอดกลั้นต่อความทรมานอย่างน่าสงสาร ด้วยคุณสมบัติของพระเจ้าความเมตตากรุณาจึงมักถูกใช้ในบรรทัดฐานการปกครองของกษัตริย์ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาต่อปวงชน ความทุกข์จะนำไปสู่ความสุขสำหรับผู้ที่มีความเมตตากรุณาระดับปัจเจก แม้ว่าจะมีความไม่เท่าเทียมกันของความรู้สึกของการแสดงออกต่อบุคคลที่กำลังทุกข์ทรมานเพราะหากเรามีความรู้สึกปราศจากทุกข์หมายความว่าเราอยู่เหนือผู้ทุกข์ (Marjorie Garber, 2004)

ความเมตตากรุณาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมที่ตอบสนองกันระหว่างผู้พบเห็นกับผู้กำลังประสบกับความทุกข์ซึ่งจะนำไปสู่การมีประสบการณ์ร่วมที่ปฏิบัติต่อวัตถุ เช่น อาหาร โอกาส รอยยิ้ม เงิน ของใช้ต่าง ๆ เป็นต้น ความเมตตากรุณาจึงมีสถานะเป็นสังคมสูงและมีความงามแห่งการเป็นเจ้าของอันมีทุนทางความรู้สึก (emotional capital) ที่ดำรงอยู่ในตัวเราแล้วแสดงออกไปต่อผู้ที่ทุกข์ยากหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือผ่านความรู้สึกจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อตัวเองสิ่งนี้สะท้อนชีวิตทางสังคมของมนุษย์ (Lauren Berlant, 2004) อย่างไรก็ตามวิธีคิดแบบนี้ยังมีความเป็นปัจเจกที่มีต่อโลกทางสังคมอยู่

ความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมประเภทหนึ่ง que แสดงความรู้สึกและอยากกระทำบางอย่างเพียงเพราะเป็นหน้าที่เพื่อให้ผู้อื่นนั้นพ้นทุกข์ ความเมตตากรุณาเกิดจากการฝึกฝนทางสังคมเพื่อความปรารถนาที่จะแสดงออกถึงความผูกพันและการรับรู้ซึ่งกันและกันของมนุษย์ ทั้งนี้การวิเคราะห์อารมณ์ทางสังคมของมนุษย์มักปรารถนาถึงความรู้สึกเชิงบวกมากกว่า ทั้งที่ความรู้สึกทุกข์ทางสังคมนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำความเข้าใจสังคมนภาพรวม หากต้องการมองสังคมไปข้างหน้าเราจำเป็นต้องต่อร่องอยู่เสมอ แล้วต่อร่องกับอะไร? ต่อร่องกับความผิดพลาดทางสังคม ความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์ และพลอบประโลมตัวเองและเพื่อนร่วมสังคมอย่างเห็นอกเห็นใจ (Marjorie Garber, 2004)

หากความเมตตากรุณาที่มาจากรัฐแสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของรัฐคือการสร้างความสุขให้แก่มวลสมาชิกภายใต้การปกครองของรัฐผ่านนโยบายสาธารณะ สวัสดิการทางสังคม

โครงการภาครัฐ รวมถึงกฎหมาย (รเนศ วงศ์ยานนาวา, 2560) เช่น เงินดิจิทัลวอลเล็ต บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 30 บาทรักษาทุกโรค เงินเดือนผู้สูงอายุ สมรสเท่าเทียม เป็นต้น ตามจริยธรรมของภาครัฐผู้ที่มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหารนำไปสู่ปฏิบัติการของรัฐในระดับโครงสร้างในการช่วยเหลือหรือทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

แต่บ่อยครั้งมักจะมี ความขัดแย้งเกิดขึ้นทางอุดมการณ์ระหว่างอุดมการณ์เสรีนิยมกับอนุรักษนิยมเพราะฐานคิดแบบเสรีนิยมนั้นเน้นเสรีภาพของปัจเจกในการกระทำ มุ่งเน้นโครงสร้างส่วนบนขนาดใหญ่ เช่น นโยบาย กฎหมาย โครงการจากส่วนกลาง ขณะที่ฐานคิดแบบอนุรักษนิยมจะช่วยแบบอุปถัมภ์ มุ่งเน้นโครงสร้างส่วนล่างอย่างการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลักและยังคงความเป็นดั้งเดิมของโครงสร้างส่วนบนไว้ ฝ่ายเสรีนิยมมักโจมตีด้วยวาทกรรมอนุรักษนิยมที่มีความเมตตากรุณา (compassionate conservatism) ความเมตตากรุณาไม่ได้ช่วยแค่ผู้คนแต่ยังเปลี่ยนแปลงลักษณะของรัฐและการกระทำส่วนบุคคลที่แสดงออกถึงความเมตตากรุณาต่อผู้ทุกข์ยากในฐานะเรื่องทางสังคม (Lauren Berlant, 2004) ทั้งในประเทศและทางการทูต

บาดแผลทางใจในการเมือง

ในโลกการเมืองมักฉายให้เห็นภาพมวลชนผู้คลั่งใคล้ในคำพูดและมีอารมณ์ร่วมไปกับนักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ชื่นชอบโดยละเอียดรรกะ เหตุผล ที่พูดในที่สาธารณะที่มาพร้อมกับการใช้วาทศิลป์เป็นเพียงหนึ่งในกลยุทธ์ชักจูงมวลชนทำให้การให้ความสำคัญกับความจริงที่นักการเมืองสื่อสารมีน้อยกว่าอารมณ์ อารมณ์เป็นสิ่งที่ดึงดูดความนิยมและความเชื่อได้ดีแต่ไม่ถาวร รัฐมักใช้ความเป็นชาตินิยมเพื่อใช้คนไปปกป้อง เช่น การปกป้องชาติด้วยการเป็นทหาร โดยทหารเป็นอาชีพที่เสี่ยงตายราวกับเครื่องสังเวยแก่รัฐแม้ว่ารัฐจะไม่อยากตายเองก็ตาม เป็นเรื่องปกติของประวัติศาสตร์การประกอบสร้างความเป็นรัฐชาติ รัฐจำเป็นต้องรบ ช้างชิง และกำหนดเขตดินแดนของตัวเองทั้งในลักษณะทางภูมิศาสตร์และในตัวตนของคนในรัฐผ่านสัญญาณต่าง ๆ เช่น แผนที่ หลักเขตแดน สัญชาติ บัตรประชาชน เป็นต้น ขณะที่ละเลยความเป็นมนุษย์ที่ต้องเสี่ยงตาย บางคนพิการ และบางคนประสบปัญหาทางด้านจิตใจโดยไม่รู้ตัว สิ่งนี้คือผลพวงประวัติศาสตร์การสร้างรัฐชาติแบบไร้ความเป็นมนุษย์มุ่งเน้นการขยายอำนาจ ช้างชิงทรัพยากรเป็นหลัก

Dr. Bessel Van der kolk จิตแพทย์ นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญบาดแผลทางใจ เริ่มทำงานที่? U.S. Department of Veterans Affairs (VA) หรือกระทรวงการทหารผ่านศึกสหรัฐ Dr. Bessel Van der kolk ศึกษาบาดแผลทางใจมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 1970 และทำทนายต่อหน่วยงานที่ทำงานว่าสาเหตุของปัญหาสุขภาพจิตของเหล่าทหารผ่านศึกมาจากสงครามพวกเขาต้องทรมานกับประสบการณ์อันเลวร้ายและรุนแรงที่เคยพบเจอในสนามโดยเฉพาะในสงครามเวียดนาม แม้ว่าในช่วงแรกกระทรวงการทหารผ่านศึกสหรัฐมองว่าบาดแผลทางใจมาจาก

พันธุกรรมและการเลี้ยงดู เพื่อเลี้ยงการรับผิดชอบ ท้ายที่สุด Dr. Bessel Van der kolk ได้ทำการร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต และกระทรวงการทหารผ่านศึกสหรัฐ เพื่อยืนยันการวินิจฉัยอย่างเป็นทางการเพื่อสร้างความชอบธรรมต่อการเกิดขึ้นของปัญหาบาดแผลทางใจให้เป็นที่ยอมรับ (Nice People, 2023)

ทั้งนี้ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่ายังมีผู้คนอีกมากมายที่มีประสบการณ์กระทบกระเทือนต่อจิตใจ เช่น อุบัติเหตุทางรถยนต์ ภัยธรรมชาติ การถูกล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น สามารถนำไปสู่บาดแผลทางใจภายหลัง แต่การถูกละเลยในวัยเด็ก การถูกทารุณกรรม มีผลต่อบุคคลในระยะยาวและทำให้ร่างกายทรุดโทรม บาดแผลทางจิตใจถูกกักเก็บในระบบประสาทรวมถึงร่างกายของบุคคล ฉายภาพเหตุการณ์ ความทรงจำซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา รวมกับบาดแผลทางใจที่มีอยู่เดิม เช่น ปัญหาการควบคุมอารมณ์ ปัญหาทางอัตลักษณ์ของบุคคล ปัญหาการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไว้นือเชื่อใจ เป็นต้น (Nice People, 2023)

ในการรักษาผู้มีปัญหาทางจิตมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงดังนั้นการเมืองมีส่วนสำคัญมากในการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการเข้ารับการรักษาของทหารผ่านศึก เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่ออกไปรบมักไม่ใช่ชนชั้นพ่อค้าแต่เป็นชนชั้นล่าง ชนชั้นพ่อค้าใช้อำนาจทางการเงินเป็นหลักในการหลีกเลี่ยง ไม่ชอบความรุนแรงเพราะกระทบต่อการค้า มีแต่ชนชั้นล่างที่ต้องกลายเป็นทหาร (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2560) ดังนั้นการเป็นทหารเป็นเรื่องชนชั้นนอกจากนี้ด้วยประสบการณ์จากสนามรบที่ถูกสะสมบ่อยครั้งจะเกิดความรุนแรงในครอบครัวตามมาจากมโนทัศน์อำนาจนิยม และชายเป็นใหญ่ที่ถูกปลูกฝังในค่ายทหาร และการฝึกซ้อมอย่างหนัก (Jenny Edkins, 2003)

สรุป

ความเมตตากรุณาเป็นรากฐานทางความคิดที่สำคัญสำหรับช่วยแสวงหาสันติภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก ทั้งยังเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ทุกข์ทรมานหรือผู้ที่ด้อยกว่า ผ่านโครงสร้างทางสังคมตามเป้าหมายสูงสุดของรัฐที่จะทำให้คนในรัฐมีความเป็นอยู่ที่ดี และมีประโยชน์ต่อศาสนาสำหรับการเผยแพร่ความเมตตากรุณาเป็นการฝึกฝนทางสังคมและแตกต่างจาก Empathy กับ Sympathy นอกจากนี้อุดมการณ์เสรีนิยมกับอนุรักษนิยมยังมีความขัดแย้งกันเกี่ยวกับความเมตตากรุณา ความเมตตากรุณาทำให้มนุษย์ใจกว้างขึ้น คิดบวกได้ ขณะเดียวกันสามารถยอมรับข้อผิดพลาดทางสังคมและความผิดพลาดทางประวัติศาสตร์ได้หากจะเดินหน้าต่อ ความเมตตากรุณายังสัมพันธ์กับบาดแผลทางใจทางการเมืองเพราะการเมืองนำไปสู่บาดแผลทางใจ ทำให้มนุษย์ผลิตซ้ำความทรงจำ ประสบการณ์ที่รุนแรง รวากับภาพยนตร์โดยเฉพาะสังคมทหารผ่านศึก และบาดแผลทางใจนี้เองสามารถเป็นสาเหตุในการส่งต่อความรุนแรงในครอบครัวได้ และเป็น

อุปสรรคในการดำเนินชีวิตของผู้ที่มีบาดแผลทางใจ ความเมตตากรุณาจะช่วยให้เห็นภาพความ
เลวร้ายของมนุษย์ ความผิดพลาดที่ถูกละเลยทางสังคมที่ดำรงอยู่แต่มองไม่เห็น

ผู้เขียน

เดชมงคล สาโล นักศึกษาฝึกประสบการณ์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อ้างอิง

ธนศ วงศ์ยานนาวา. 2566. **ว่าด้วยทุนนิยมมหาวิทยาลัยในสภาวะเสรีนิยมใหม่**. กรุงเทพฯ : สมมติ.

ธนศ วงศ์ยานนาวา. 2560. **On Happiness (ว่าด้วยความสุข)**. กรุงเทพฯ : สมมติ.

ธนศ วงศ์ยานนาวา. 2560. **การสร้างความสะดวกผสมผลของ(ใคร)**. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Jenny Edkins. 2003. **Trauma and the Memory of Politics**. New York: Cambridge University
Press.

Lauren Berlant. 2004. **Compassion The Culture and Politics of an Emotion**. New York:
Routledge.

Nice People. (2023, 18 May). **The Politics of Trauma (and why cPTSD will never be in the
DSM)**. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=AGjDCU3x-As>